

Т. С. Демченко,
аспірант, Уманський національний університет садівництва

ТЕОРЕТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ АГРОФОРМУВАНЬ

Розглянуто теоретичні аспекти фінансування інноваційних проектів агроформувань, здійснено моніторинг існуючих теоретико-методологічних проблем в нових вимірах економічного простору, а також опрацьовано й запропоновано власне бачення та підходи до їх вирішення.

The theoretical aspects of financing innovative projects of agrarian enterprises have been reviewed. The monitoring of existing theoretical and methodological problems in new measuring of economic sphere has been done. The own vision and the ways of their solving have been approved and proposed.

Ключові слова: інновації, інвестиції, агроформування.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Домінування інноваційних пріоритетів розвитку аграрної сфери зумовлює необхідність пошуку нових фінансових інструментів для забезпечення інноваційного проектування агроформувань в умовах загострення конкурентної боротьби та невизначеності зовнішнього середовища. З огляду на визначальну роль продовольчої складової у формуванні конкурентоспроможності вітчизняної економіки, пріоритетним напрямом інноваційних зрушень визначено агроформування. Однак обмеженість власних фінансових ресурсів, яка суттєво впливає на процеси стратегічного прогнозування інноваційних процесів, здебільшого провокує менеджмент таких агроформувань до ігнорування чи недофінансування інноваційних проектів як таких, що є слабопрогнозованими чи високоризиковими.

Проблема інноваційної переорієнтації проектування загострюється важкодоступністю зовнішніх джерел фінансування, особливо при залученні зовнішніх інвестицій для реалізації високоризикових інноваційних заходів, а також слабким розвитком ринку венчурного капіталу в Україні. Низький рівень якості інноваційного проектування у вітчизняних агроформуваннях, спричинений фрагментарністю та розрізненістю методичної бази управління інноваційними проектами, призводить до недофінансування інноваційної діяльності, внаслідок чого нівелюються ключові резерви конкурентоспроможності агроформувань на внутрішніх і зовнішніх ринках.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми фінансової діяльності розглядалися в наукових публікаціях вітчизняних вчених, зокрема В. Амбросова, І. Бланка, В. Борисової, Б. Валуєва, В. Вітлінського, А. Гойка, О. Гудзь, М. Дем'яненка, В. Косова, Я. Крупки, П. Лайка, Б. Литвина, Ю. Лупенка, Л. Ляхович, А. Мертенса, М. Маліка, Є. Мниха, О. Мо-

гильного, О. Непочатенко, В. Онегіної, А. Пересади, П. Саблука, В. Савчука, П. Стецюка, А. Чупіса, І. Фаріона та інших, а також в працях зарубіжних науковців В. Беренса, Г. Бірмана, М. Бромвича, Л. Гітмана, М. Грачової, М. Джонка, В. Ковальова, І. Лукасевича, А. Недосєкіна, Б. Хавранека та інших. Основи теорії інновацій були закладені Дж. Гелбрейтом, П. Друкером, Р. Меншем, Ф. Ніксоном, Б. Твісом, Й. Шумпетером, розвинені в працях українських учених: О. Амоші, Л. Безчасного, А. Гайдучького, В. Гейця, Б. Даналишина, О. Дація, М. Корецького, М. Кропивки, В. Осецького, О. Тивончука, А. Чухна, М. Чумаченка; питанням управління інноваційною діяльністю підприємств присвячено праці В.П. Александрової, Ю.М. Бажала, В.М. Гейця, А.П. Гречан, О.Є. Кузьміна, О. О. Лапко, Д. С. Львова, Б. Є. Патона, Б. Санто, Б. Твісса, Л. І. Федулової, Г. К. Ялового.

ЦІЛЬ СТАТТІ

Водночас вирішення проблем інноваційної спрямованості проектування, вироблення підходів до реалізації інноваційних проектів агроформувань, формування та управління фінансуванням таких проектів має розрізнений та фрагментарний характер, що потребує проведення подальших наукових досліджень у цій сфері. Такий існуючий стан зумовлює актуальність даного наукового пошуку, його мету та завдання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Для забезпечення продовольчої безпеки держави, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках необхідно збільшити до економічно доцільного рівня обсяги виробництва основних продовольчих товарів, мінімізувавши витрати на їх виробництво і забезпечивши їх якість, яка відповідала б міжнародним нормативам. Успішне вирішення зазначеної проблеми можливе за умови розвитку агроформувань на

інноваційній основі, що передбачає: ефективне наукове забезпечення їх поступу, здійснення необхідного державного протекціонізму та залучення значних обсягів фінансових потоків. Слід зазначити, що інновації аграрного спрямування повинні бути адаптовані до різних ґрунтово-кліматичних умов, враховувати реалії соціально-економічного розвитку країни, структуру галузей агропромислового виробництва, культурні та побутові традиції населення [29, с. 36].

Як відомо, інноваційна практика існує впродовж багатьох тисячоліть, проте предметом спеціального вивчення інновації стали тільки в ХХ ст. Поняття "інновації" ввів у науковий обіг Й. Шумпетер, трактуючи його як зміну з метою впровадження і використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів [31, с. 402].

З часом різні дослідники починають трактувати дану економічну категорію по-своєму. Так, згідно визначення Б. Твіса, інновація є процесом, в якому винахід або ідея набуває економічного змісту. На думку Ф. Ніксона, інновація — це сукупність технічних, виробничих і комерційних заходів, що приводять до появи на ринку нових і поліпшених промислових процесів і устаткування.

Переважає більшість визначень поняття "інновація", що знаходимо в літературних джерелах, асоціюється з терміном "нова техніка", який широко вживався раніше. Сучасне поняття "інновація" значно ширше, оскільки воно охоплює всі сторони життєдіяльності людини і означає новації, що значно поліпшують життя людини. Таке трактування пройшло етап практичного освоєння і в своїй основі прийняте споживачем. Інновації (нововведення) — це оновлення, перетворення якої-небудь діяльності, що призводить до заміни одних її елементів іншими, більш досконалішими. Спочатку вони формуються в свідомості як проблема, пов'язана з наявністю суперечності між дійсністю і можливим станом. Зрештою інновації виявляються як результат диференціації інтересів економічних суб'єктів, в яких мають місце суперечності, виникаючі в процесі цілеспрямованої діяльності [30, с. 221]. За Й. Шумпетером, інновація є новою науково-організаційною комбінацією виробничих чинників, мотивованих підприємницьким духом [31, с. 193].

Отже, сутність і зміст поняття "інновації" в сучасній літературі розкриваються неоднозначно, що багато в чому пояснюється відмінністю підходів серед дослідників у вивченні цього складного і багатогранного питання.

За визначенням О.В. Іванченко, нововведення або інновація, — це "комплексний процес створення, поширення і використання нового практичного засобу (новини) для нової (кращого задоволення вже відомої) суспільної потреби. Одночасно це процес зв'язаних з даною новиною змін в тій соціальній і речовій сфері, в якій здійснюється його життєвий цикл" [11, с. 51].

В.Л. Осецький визначає інновацію як процес впровадження нового у свідомість і діяльність всіх учасників інноваційного процесу, пов'язаного з формуванням у них "інноваційної здатності", а не тільки як створення конкретної новинки [25, с. 175].

Низка дослідників розуміють під інновацією не процес змін, а його результат. О. Лапко вважає, що "нововведення (новація) представляє нову споживачську вартість" [20, с. 31].

О. Приतिकіна зазначає, що інновація — "це результат

такої особливої інтелектуальної творчої праці, яка з самого початку націлена на отримання продукту, що володіє властивостями товару. Але товару з незвичайними, нетрадиційними функціями і властивостями" [26, с. 37].

Ми дотримуємося позиції, що "інновація" — це процес, в середовищі якого наукова ідея або технічний винахід доводиться до стадії практичного використання і починає давати економічний ефект.

Найбільш традиційним підходом до типології інновацій вважається їх розподіл на продукт-інновації (дозволяють створювати нові товари) і процес-інновації (дозволяють створювати нові технології). Залежно від рівня новизни Й. Шумпетер сегментував нововведення на базисні і вторинні [31, с. 354]. Згодом Г. Менш виділив базисні, поліпшувальні і псевдоінновації. О. Дацієм було запропоновано виокремлення технологічних нововведень на імітації — повторення нововведень, зроблених в інших країнах, і власне інновації, які здійснюються вперше в світі.

Для визначення ролі інновацій в агроформуваннях доцільно розглянути об'єктивну необхідність їх впровадження:

1) створення і використання інновацій зумовлене конкурентною боротьбою товаровиробників і є вирішальним чинником підвищення конкурентоспроможності або може бути і не пов'язане з конкурентною боротьбою безпосередньо, як, наприклад, відкриття фундаментальної науки;

2) перші суб'єкти в освоєнні інновацій мають можливість здобуття додаткового прибутку в результаті тимчасової монополії на ринку;

3) радикальні інновації є практично єдиним засобом, використовуючи який агроформування може стати лідером в галузі.

Підготовка, обґрунтування, освоєння і контроль за реалізацією інновацій є інноваційним процесом. Інноваційний процес — це послідовність подій, під час яких інновація визріває від ідеї до конкретного продукту, технології, структури або послуги і розповсюджується у господарській практиці і суспільній діяльності [6, с. 87].

Суб'єктів інноваційного процесу групують таким чином: новатори; ранні реципієнти; рання більшість; відстаючі. Усі групи, окрім першої, є імітаторами, тобто реалізаторами нововведень.

Основа інноваційного процесу — створення і освоєння нових технологій, що потребують фундаментальних досліджень, націлених на одержання нових знань про розвиток природи і суспільства безвідносно до їх конкретного використання. Інноваційний процес в будь-якому зі своїх проявів вимагає фінансового забезпечення. Відстаючі агроформування стикаються з ситуацією, коли запізнення з нововведенням призводить до випуску нових виробів, що вже починають морально застарівати.

Щоб при реалізації інновацій мати додатковий прибуток, підвищити ефективність діяльності агроформування, отримати соціально-економічний ефект, необхідно здійснити відповідні інвестиційні вкладення. Інноваційний потенціал будь-якої держави значною мірою визначається часткою витрат на фінансування науково-дослідних витрат у валовому національному продукті.

У провідних індустриальних країнах ця частка складає близько 3% [7, с. 61]. Важливе значення має також і структура фінансових потоків, що йдуть на фінансування прикладних і дослідно-конструкторських досліджень.

Слід зазначити, що з точки зору гнучкості, доцільності, ефективності і швидкості впровадження інновацій і їх комерціалізації переважними є напрями фінансування у вищезгаданих напрямках. Передумови для виявлення взаємозв'язку інновацій і фінансування витікають з розуміння М. Туган-Барановського вирішальної ролі коливань розмірів інвестицій в різних фазах промислового циклу.

Е. Хансен, даючи високу оцінку внеску М. Туган-Барановського в розвиток теорії циклів і криз, писав: "Панують над циклом і управляють ним, таким чином, коливання розмірів інвестицій; споживання ж підіймається і падає в результаті цих коливань" [28, с. 224].

Р. Солоу в статті "Інвестиції і технічний прогрес" стверджував, що саме технічний прогрес, реалізований в інноваціях, виступає основним джерелом економічного зростання. Згідно його розрахунком, 7/8 росту економіки США з 1909 р. по 1949 р. мають своїм джерелом технічний прогрес, який виявляється, перш за все, в інвестиціях в основний капітал. Тому ухвалення інвестиційних рішень включає облік майбутніх технологій [12, с. 127]. Н. Кондратьєв зазначив, що матеріальною основою великих циклів економічної кон'юнктури є зношування, зміна і розширення основних капітальних благ, що вимагають тривалого часу і величезних витрат капіталу. Це пов'язано з хвилею інновацій, з освоєнням накопичених в період понижуючої хвилі циклу технічних відкриттів і винаходів.

Ритм великих циклів пов'язаний з процесом накопичення і інвестування капіталу [17, с. 359]. "Нововведенням, — писав Й. Шумпетер, — властиво нахилити приливною хвилею і потім відступити... Економічний цикл зводиться, таким чином, по суті, до збільшення і зменшення нововведень і тих наслідків, які звідси випливають.

Нововведення припускають інвестиції, які не розподілені рівномірно в часі, а з'являються час від часу *en masse*... Крупні нововведення спричиняють за собою створення нових підприємств і нового устаткування" [31, с. 101]. В Україні термін "інвестиції" набув поширення. Проте тривалий час інвестиції ототожнювалися з капітальними вкладеннями. Початок ринкових перетворень в Україні зумовив реформування підходів до аналізу фінансових процесів, у тому числі й інноваційної діяльності, посилив інтерес до результатів наукових досліджень у країнах розвинутої ринкової економіки.

Інвестиції є відносно новим поняттям в українській економічній лексиці. В умовах централізованої планової економіки використовувався термін "капітальні вкладення", під якими розумілися всі витрати, пов'язані з відтворенням основних фондів, у тому числі і витрати на їх повне відновлення.

Так, у класичній енциклопедичній інтерпретації "інвестиції" (нім. *investition*, від лат. *investio* — одягаю) розуміються як "довгострокові вкладення капіталу в галузь економіки усередині країни й за кордоном. Розрізняють фінансові (покупка цінних паперів) і реальні інвестиції (вкладення капіталу в промисловість, сільське господарство, будівництво й інші сфери)" [2, с. 98]. В економічній літературі, присвяченій проблемі інвестицій, зустрічаються найрізноманітніші формулювання, — від простих до складних.

Відомі західні економісти-ринковці Макконнелл К.Р., Брю С.Л. відносять інвестиції до видатків на будівництво нових заводів, на верстати й устаткування із

тривалим терміном служби. Ми вже відзначали, що такі визначення більш прийнятні для капітальних вкладень. Оскільки ці ж автори в іншому випадку пишуть про інвестиції, як про витрати на виробництво й нагромадження засобів виробництва і збільшення матеріальних запасів, то можна сказати, що за сукупністю точок зору вони розкривають суть цієї категорії [21, с. 98]. У підручнику С. Фішера, Р. Дорнбуша, Р. Шмалензі наведено таке визначення: "Інвестиції мають місце у тому разі, якщо частина поточного виробництва використовується для збільшення основних фондів" [5, с. 177].

У цьому визначенні інвестиції обмежені лише вкладеннями в основні фонди. Наведемо ще одне визначення поняття інвестицій, яке подають американські економісти: "Інвестиції — відмова від поточного споживання на користь майбутнього споживання" [6, с. 134]. Це дещо ширше визначення, яке відповідає найпоширенішому розумінню значення терміна "інвестиції", що використовується в економічних наукових працях. Дж. Доунсом і Дж. Гудманом інвестиції трактуються як "використання капіталу з метою отримання додаткових засобів або шляхом вкладення в прибуткові агроформування, або за допомогою участі в ризикованому проєкті, направленою на отримання прибутку" [5, с. 195].

Дж. Долан і Д. Ліндеї характеризують інвестиції як "збільшення обсягу капіталу, що функціонує в економічній системі, тобто збільшення пропозиції продуктивних ресурсів, що здійснюється людьми" [22, с. 113]. П. Самуельсон і В. Нордхаус вважають, що інвестиції — це "відмова від сьогоdnішнього споживання з метою збільшення випуску в майбутньому" [13, с. 83]. Недоліками даного підходу слід визнати: по-перше, звуження розуміння суті інвестицій до довгострокових капіталовкладень в господарську діяльність без позначення можливих конкретних об'єктів інвестування, недостатній облік технологічного чинника в розвитку інструментів інвестування; по-друге, абстрагування від суб'єктів інвестування, ігнорування інституційного чинника.

У наукових екскурсах, присвячених проблематиці фінансування інновацій (Л. Гітман, М. Джонк), інвестиції визначаються як спосіб переміщення капіталу, який повинен забезпечити збереження або зростання вартості капіталу та принести позитивну величину доходу.

Автори ототожнюють інвестиції з інструментом, в який можна розмістити гроші з розрахунком на отримання доходу [24, с. 174]. Інвестиції доцільно розглядати не у статичній, а в динамічній, тобто у процесі зміни вартості й перетворення їх у кінцевий продукт інвестиційної діяльності. З цих позицій інвестиції розглянуті і в багатьох наукових працях як низка перетворень: ресурси (цінності) — вкладення (затрати) — одержання доходу (ефекту) в результаті інвестування [5, 125].

Відзначимо, що у визначеннях інвестицій різних економічних шкіл і напрямів міститься загальна межа: інвестиції пов'язуються з отриманням доходу, що є основною метою інвестора. Крім того, інвестиції в західній економічній думці досліджуються в єдності двох аспектів — ресурсів і вкладень. Найнаочніше цей підхід викладено у працях Дж. М. Кейнса.

На його думку, інвестиції — це частина доходу за певний період, яка не була використана для споживання, поточний приріст цінностей капітального майна в

результаті виробничої діяльності певного періоду. Це визначення, хоча воно не є вичерпним, вирізняється досить чітким виділенням двох сторін інвестицій: ресурсів (акумуляованих із метою накопичення доходу) і вкладень (використання ресурсів), які забезпечують приріст капітального майна [15, с. 265].

В українській економічній літературі виділяються і альтернативні визначення категорії "інвестиції", автори яких акцентують увагу на окремих сторонах процесу. Ряд авторів робить акцент на довгостроковості здійснюваних вкладень. В результаті такого підходу з категорії "інвестиції" "випадають" операції по короткостроковому розміщенню грошових коштів, використанню інших активів з метою отримання прибутку [16; 151]. В. Лановий стверджує, що до інвестицій слід відносити тільки вкладення капіталу в об'єкти інвестування, які знаходяться на стороні [19, с. 68].

Тим самим не визнається реінвестування або саме інвестування, тобто спрямування частини прибутку від діяльності суб'єкта господарювання на фінансування купівлі основних чи придбання необоротних активів, поповнення оборотних коштів тощо. Г.В. Сєніна під інвестиціями розуміє вкладення капіталу у всіх його формах у різні об'єкти (інструменти) господарської діяльності агроформування з метою одержання прибутку, а також досягнення іншого економічного або позаекономічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах і пов'язане з факторами часу, ризику й ліквідності.

Інвестиції є головною формою реалізації стратегії розвитку агроформування [27, с. 193]. Окремі автори, визначаючи термін "інвестиції", вважають, що останні існують тільки у грошовій формі.

Але інвестування капіталу може здійснюватися не тільки у грошовій, а й у будь-якій іншій формі: майна, немайнових активів (досвіду роботи, пакетів програм, інших форм інтелектуальної власності), сукупності технічних, технологічних, комерційних та інших знань, виробничого досвіду, прав використання землі, води, ресурсів, споруд, а також інших майнових та інтелектуальних прав. Зокрема, В. Шевчук і П. Рогожин розглядають інвестиції з двох позицій, а саме: з фінансової, за якою інвестиції — це активи, кошти, що авансуються в господарську діяльність з метою отримання доходу, та економічної — інвестиції розглядаються як видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного та оборотного капіталу [5, с. 76]. М. Корецький трактує інвестиції як вкладення вільних грошових коштів у різні форми фінансового чи матеріального багатства, або ж активи, акцентуючи увагу на можливості використання цих засобів в процесі інвестування [18, с. 107]. Низка вчених визначає інвестиції через матеріальні та фінансові цінності, що виступають об'єктами інвестиційних вкладень.

Безсумнівною перевагою такого підходу є конкретизація розглянутої предметної галузі з тим чи іншим ступенем деталізації. Разом з тим, ми вважаємо, що запропоноване трактування є дещо однобічним. Так, С. Мочерний вважає, що під інвестиціями слід розуміти "довгострокові вкладення капіталу в різні сфери і галузі народного господарства усередині держави і за його межами з метою привласнення прибутку" [23, с.

198]. Отже, під інвестицією учений розуміє цінність, капітал, і все те, що може бути використане для отримання прибутку.

М. Ареф'єв розглядає інвестиції як сукупність всіх грошових, майнових й інтелектуальних цінностей, вкладених у реалізацію різних програм і проектів виробничої, комерційної, соціальної, наукової, культурної і якоїсь іншої сфери з метою одержання прибутку (доходу) або досягнення соціального або економічного ефекту [1, с. 81]. Л. Борщ під інвестиціями розуміє ті економічні ресурси, що спрямовуються на збільшення як реального капіталу суспільства, тобто на розширення чи модернізацію виробничого апарату, так і інвестиції в "людський капітал", які на сучасному етапі розвитку економіки набувають все більшого значення [1, с. 9].

Не враховуючи деяких важливих характеристик, трактується поняття "інвестиції" в окремих нормативних актах. Так, відповідно до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" під інвестицією розумілася господарська операція, що передбачає придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних та цінних паперів в обмін на кошти або майно [10]. Таке визначення не враховувало інвестиційних вкладень в оборотні засоби. Крім цього, обмін коштів на майно чи майна на майно може означати лише зміну форми активів, а не нову інвестицію. У Законі України "Про режим іноземного інвестування" [8] іноземні інвестиції визначаються як "цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкт інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою одержання прибутку чи досягнення соціального ефекту". Досить вичерпним можна вважати визначення інвестицій в Законі України "Про інвестиційну діяльність", згідно з яким "...інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект" [9].

Водночас до даного визначення доцільно було б внести деякі уточнення. Зокрема, у визначенні необхідно відокремити мотивацію, рушійну силу, що спонукає інвестора до відмови від споживання нагромаджених коштів, підкреслити, що будь-які інвестиції здійснюються з метою одержання економічного прибутку або досягнення майбутніх вигод.

Порівняльний аналіз наведених вище визначень дозволив виділити наступні суттєві риси фінансування інновацій, які знайшли своє відображення у більшості досліджуваних підходів: мета вкладень (інвестування); наявність тимчасового зв'язку між моментом вкладення коштів і отримання віддачі на зроблені вкладення; об'єкт вкладень. Багато дослідників розглядають отримання прибутку як домінуючу мету фінансування інновацій [5; 13]. Однак такий підхід є трохи однобічним.

У низці випадків фінансування інновацій може мати на меті не отримання прибутку на вкладений капітал, а досягнення соціального, наукового чи іншого ефекту. Це відбувається, наприклад, при фінансуванні деяких проектів із державного бюджету на безповоротній основі. Зроблені при цьому вкладення за своєю суттю є фінансування інновацій, хоча і не спрямовані на приріст капіталу. Даний підхід також не повною мірою враховує специфіку агроформувань.

Одним із найважливіших завдань агроформувань є безпечніше забезпечення населення необхідними продуктами харчування, а також підвищення їхньої якості [4]. У цьому зв'язку можна дійти висновку, що прагнення до отримання прибутку, хоча і є у більшості випадків домінуючою спонукальною мотивацією ініціаторів і учасників фінансування інновацій, але воно не розкриває належним чином сутність фінансування інновацій. У даному випадку можна погодитися з визначенням фінансування інновацій як відмови від визначеної цінності в даний момент за (можливо, невизначену) цінність у майбутньому, яке було дане У. Шарпом, Г. Александером і Дж. Бейлі [14, с. 184].

За своєю сутністю фінансування інновацій можна розглядати, як: фінансовий важіль впливу фінансових відносин на господарський процес; частину бухгалтерського балансу; конкретний процес вкладень з певною метою і в конкретні об'єкти. У цілому, з урахуванням даних уточнень, фінансування інновацій можна трактувати як фінансові, матеріальні та інтелектуальні ресурси, що вкладаються в об'єкти різних видів інноваційної діяльності, з метою одержання ефекту (фінансовий, соціальний, економічний, науковий) та модернізації виробничого потенціалу. Таке трактування поняття фінансування інновацій дає можливість розуміти його практичну цінність для всіх учасників інноваційної діяльності, і тим самим, відбиває всі аспекти цього складного явища.

У ході даного процесу фінансування відбувається зміна форм капіталу, здійснюється послідовне перетворення ресурсів в інноваційні витрати і перетворення вкладених засобів в приріст капітальної вартості у формі доходу (соціального ефекту). Залежно від строків, освоєння фінансування інновацій може бути довгостроковим, середньостроковим і короткостроковим. У світовій практиці переважно фінансування інновацій є довгостроковим. Однак національні інвестори, через несприятливий інвестиційний клімат, віддають перевагу об'єктам середньострокових або короткострокових вкладень. Згідно з методологією Національного банку України короткостроковими вважаються інвестиції до 1 року, середньостроковими — до 3-х років, довгостроковими — більше 3-х років [5].

Можна відмітити, що фінансування інноваційних проектів агроформувань має об'єктивний характер. Істотний вплив на стан активності фінансування інновацій мають високі політичні й економічні ризики. Як наслідок, багато агроформувань не мають можливості скористатися традиційними джерелами фінансування інновацій (банківським кредитом, позичками на ринку капіталів тощо). Крім того, обмеженням залишається фінансування, що здійснюється за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів [25, с. 154].

У таких умовах для агроформувань оптимальною з погляду ефективності є реалізація таких схем фінансування, які передбачають розподіл ризиків між учасниками інноваційного процесу, а також застосування механізмів захисту від цих ризиків [3]. В результаті такі схеми повинні максимально враховувати вказані особливості інноваційних потреб агроформувань.

Фінансування інновацій, їх масштаб і рівень ризику змінюються залежно від фази циклу. Так, в період поживлення впроваджуються базисні інновації, причому дещо ризиковані, які вимагають значного фінансуван-

ня для освоєння нових поколінь техніки і технології. В цьому випадку діє правило, сформульоване Р. Меншем: інновації долають депресію [25, с. 175]. Ця фаза характеризується випереджаючим зростанням фінансування інновацій: відбувається широке оновлення застарілого основного капіталу, яке ініціює хвилю нововведень і "переплітається з нею". "Нововведення, — стверджував Е. Хансен, — ось що виводить систему з рівноваги і приводить її до буму у сфері капіталовкладень... Діяльність новаторів є рушійною силою, яка породжує новий цикл" [28, с. 236].

Якщо агроформуванням, що беруться за базові інновації, не надавати ніякої підтримки, то вони дуже швидко розоряться. Тому держава (прямими або непрямими методами) повинна підтримувати ці інновації, оскільки вони мають велике значення для поживлення аграрної сфери економіки. У фазі підйому перевага віддається вже поліпшувачим нововведенням, менш ризикованим і капіталомістким.

У цьому випадку проекти мають яскраво виражений інноваційний характер [25, с. 79]. В результаті масштабу державної підтримки інноваційного процесу скорочуються, він здійснюється на конкурентній основі. В період кризи переважаючими є мікроінновації, які не вимагають ні значних капіталовкладень, ні підтримки з боку держави. Мають місце спроби поліпшення застарілої техніки і технології, тобто псевдоінновації, які призводять до збитків. Хвиля нововведень, як правило, з'являється при переході до нового технологічного устрою.

Мотиваційним механізмом, що спонукає до нововведень, виступають коливання ступеня прибутковості й конкурентоспроможності товарів у різних фазах циклу. Інноваційні цикли нерозривно пов'язані з науковими і економічними циклами [25, с. 113]. Слід відмітити, що, коли економічний цикл знаходиться у фазі кризи, спостерігається підйом і поживлення наукової діяльності винахідництва, а інновації і фінансування знаходяться у стадії депресії. Депресивні ж процеси в економіці породжують початок збільшення попиту на інновації і їх фінансування, що, у свою чергу, сприяє підйому активності винахідництва.

На цій фазі відбувається стабілізація наукової діяльності. Поза сумнівом, поживлення економіки агроформувань можливе лише на основі активізації фінансування інноваційних процесів. Разом з тим, в цей період відбувається падіння попиту на нові відкриття. Економічний підйом стабілізує фінансово-інноваційну активність [25, с. 269].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, доцільно відмітити, що фінансування інноваційних проектів останнім часом, за значенням і обсягами, стали відігравати домінуючу роль в процесі інтенсифікації аграрного виробництва, додавши цій класичній категорії, що розроблялася протягом багатьох десятиліть, новий зміст. Фінансування інноваційних проектів взаємопов'язані і взаємозалежні від різноманітних факторів. Інновації виконують вирішальну роль в забезпеченні економічного зростання: вони є якісною зміною та рушійною силою оновлення виробництва. Фінансування інновацій є необхідною умовою інноваційної діяльності, її основним джерелом. Тому інновації розглядаються нами як змістов-

ний процес інноваційної моделі економічного зростання, а фінансування інновацій — як форма, що сприяє реалізації даної моделі. Інноваційний зміст і форма фінансування інновацій проявляються різною мірою і залежать від ефективності державного регулювання економіки.

Стабілізація і ефективний стійкий розвиток агроформувань можливі лише на основі постійного оновлення основних засобів і відновлення в розширеному обсязі спожитих в процесі виробництва оборотних коштів за рахунок раціонального використання відповідних фінансових ресурсів агроформувань, що забезпечує підвищення економічної ефективності як фінансування інновацій, так і всього виробництва. Особливе значення має теоретичне обґрунтування тієї стадії, коли підтримка оптимальних темпів економічного зростання вимагає відповідного фінансового забезпечення, пріоритетом якого на сучасному етапі є інноваційний сектор як середовище генезису і освоєння нових знань.

Література:

1. Борщ Л.М. Інновації й інноваційний процес / Л.М. Борщ // Вісн. Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. — 2001. — Вип. 48. — С. 8—12.
2. Гойко А.Ф. Методи оцінки ефективності інвестицій та пріоритетні напрями їх реалізації / А.Ф. Гойко. — К: Віра-Р, 1999. — 320 с.
3. Гудзь О.Є. Вплив фінансового капіталу на контури інноваційно-інвестиційної діяльності в аграрній сфері України // Вісник Харк. Нац. Техн. Ун-ту сільськогосподарства: Економічні науки. Вип. 90. — Харків: ХНТУСГ, 2009. — 316 с. — С. 45—57.
4. Гудзь Е.Е. Необходимость и предпосылки формирования и развития инновационной экономики аграрной сферы Украины // Формирование и развитие инновационной экономики: Материалы международной научно-практической конференции / Нижегородская государственная с.-х. академия. — Нижний Новгород, 2010. — С. 253—255.
5. Данилишин Б.М. Інвестиційна політика в Україні: [монографія] / Данилишин Б.М., Корецький М.Х., Дацій О.І. — Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2006. — 292 с.
6. Данилишин Б.М. Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів: [монографія] / Данилишин Б.М., Корецький М.Х., Дацій Н.В. — Ніжин: ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", 2007. — 204 с.
7. Дацій О.І. Організація інвестиційного забезпечення інноваційного процесу / О.І. Дацій // Держава та регіони. — 2004. — №2. — С. 60—63. — (Серія: Економіка та підприємство).
8. Закон України "Про режим іноземного інвестування" від 19.03.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 19. — Ст. 81.
9. Закон України "Про інвестиційну діяльність" // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 47. — Ст. 646.
10. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22 травня 1997 р. № 283/97-ВР, зі змінами // Вісник податкової служби України. — 2001. — № 1. — С. 5—7.
11. Іванченко О.В. Управління змінами та інноваціями в АПК: дис.... канд. ек. наук: 08.06.02 / О.В. Іванченко. — К., 1998. — 177 с.
12. Ілляшенко К.В. Інвестиції в інноваційні дослідження — запорука їх економічної ефективності / К.В. Ілляшенко // Вісник ХНАУ. — 2006. — №2. — С. 126—130.
13. Інвестиційна політика в Україні: досвід, проблеми, перспективи: [монографія] / М.Г. Чумаченко, С.С. Аптекар, М.Г. Білопольский та ін. — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток ЛТД", 2003. — 292 с.
14. Інвестиційна та інноваційна діяльність: [монографія] / Кузьмін О.Є., Князь С.В., Тувакова Н.В., Кузнецова А.Я. — Львів: ЛБІ НБУ, 2003. — 233 с.
15. Кейнс Дж. М. Избранные произведения: пер. с англ. — М.: Экономика, 1993. — 412 с.
16. Кісіль М.І. Інвестиційна та інноваційна складові доктрини аграрної політики України / М.І. Кісіль // Економіка АПК. — 2003. — №7. — С. 82—87.
17. Кондратьев Н.Д. Избранные сочинения / Н.Д. Кондратьев. — М.: Экономика, 1993. — 578 с.
18. Корецький М.Х. Розвиток інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств / М.Х. Корецький // Держава та регіони. — 2004. — № 3. — С. 106—110. — (Серія: Економіка та підприємство).
19. Лановий В.Т. Інвестиції та розвиток / В.Т. Лановий, В.А. Дубровський. — К.: Центр ринкових реформ, 2002. — 88 с.
20. Лапко О.О. Інноваційна діяльність як фактор підвищення ефективності вітчизняної економіки / О.О. Лапко // Фінанси України. — 1998. — № 6. — С. 31—34.
21. Макконелл К.Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. К.Р. Макконелл, С.Л. Брю / [пер. с англ.]: 2 т., Т. 1. — М.: Республика, 1992. — 399 с.
22. Микитюк П.П. Аналіз впливу інвестицій та інновацій на ефективність господарської діяльності підприємства: [монографія] / П.П. Микитюк. — Тернопіль: Економічна думка, ТНЕУ, 2007. — 296 с.
23. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. / [Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І.]. — Л.: Світ, 2005. — Т.2. — 563 с.
24. Музиченко А.С. Державне регулювання інвестиційної діяльності / А.С. Музиченко. — К.: Наук. світ, 2001. — 345 с.
25. Осецький В.Л. Інвестиції та інновації: проблеми теорії і практики [монографія] / В.Л. Осецький. — К.: ІАЕ НААН, 2003. — 412 с.
26. Притикіна О.Л. Інноваційна політика України та інтеграція до ЄС / Притикіна О.Л., Стасюк Ю.М., Щипанова О.В. // Фінанси України. — 2005. — №5. — С. 36—43.
27. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання / П.Т. Саблук // Економіка АПК. — 2008. — №9. — С. 8—12.
28. Хансен Э. Экономические циклы и национальный доход: пер. с англ. — М.: Экономика, 1996. — 451 с.
29. Червінська Т.М. Науковий та виробничий потенціали інноваційної діяльності АПК / Т.М. Червінська // Проблеми науки. — №1. — 2007. — С. 35—41.
30. Шквиря Н.О. Особливості формування інфраструктури інноваційного забезпечення сільськогосподарського виробництва / Н.О. Шквиря // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільськогосподарства. — Х.: ХНТУСГ, 2009. — Вип.85. — С. 376—383. — (Серія: Економічні науки).
31. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер. — М.: Издательство "Прогресс", 1982. — 454 с. *Стаття надійшла до редакції 23.06.2011 р.*